

ТЕНДЕНЦІЯ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ЕТНОГРАФІЧНОГО МУЗЕЙНИЦТВА ПІВДНЯ УКРАЇНИ

Тетяна ВЕЛИЧКО

Головним завданням статті є окреслити основні тенденції в діяльності музейних установ кінця ХХ — початку ХХІ ст., у роботі яких простежується етнографічний напрям, проілюструвавши це на прикладах музеїв Одеської, Миколаївської, Херсонської, Донецької областей, АР Крим.

Поліетнічний склад населення, бурхливий розвиток туристичної галузі на Півдні України зумовили розвиток етнографічного музейництва, який, з одного боку, відбувається в рамках загального процесу відродження етнографічного напрямку в діяльності музейних

установ України, з другого, має виразні регіональні особливості.

Поняття “етнографічне музейництво” є тожним до визначення “етнографічна музейна справа”, під яким, згідно зі статтею 2 Закону України “Про музеї та музейну справу”¹, розуміється спеціальна галузь культурно-освітньої та наукової діяльності, яку здійснюють музеї щодо комплектування, збереження й використання пам’яток традиційно-побутової культури населення держави. Варто зауважити, що це поняття не обмежується розвитком та діяльністю лише етнографічних музеїв, а охоплює етнокультурний напрям у роботі музейних осередків різних профілів (краєзнавчого, історичного, художнього тощо).

Питання про розвиток сучасного музейництва порушено в музеєзнавчих працях: підручниках із музеології та музеєзнавства російських² та іноземних³ науковців, музейних енциклопедіях⁴. Основним напрямом сучасної музейної справи України присвячена стаття Р. Маньковської⁵, в якій чимало уваги приділено проблемам розвитку вітчизняних музеїв. У названих джерелах зазначено також риси, притаманні музейній діяльності етнографічного напрямку.

Сучасному етнографічному музейництву присвячені роботи академіка Г. Скрипник. У посібнику “Українське етнографічне музейництво 20-ті – 90-ті роки ХХ ст.” висвітлено історію етнографічного музейного будівництва України у ХХ ст., розглянуто тенденції та проблеми розвитку музейної етнографії 1990-х років⁶. Водночас регіональна виразність діяльності музейних осередків південних областей України та новації, що були впроваджені в галузі музейної етнографії у 2000-х роках, потребують детального вивчення.

У своєму дисертаційному дослідженні Л. Григор’єва вперше розглядає становлення музейної етнографії Криму ХІХ – початку ХХІ ст. Один із параграфів монографії, присвячений сучасним етнографічним музеям, базується на вивченні наукової та виставко-експозиційної роботи Кримського етнографічного музею – філії Центрального музею

Тавриди (Сімферополь). Однак тенденції розвитку етнографічного музейництва Кримської автономії, хоча в ньому відбуваються важливі зміни, залишилися поза увагою дослідниці. Наприкінці 1990-х – на початку 2000-х років у музейній етнографії саме південних областей України почали формуватися нові тенденції, які ставлять перед фахівцями завдання їхньої характеристики та наукового осмислення.

Зупинимось на характеристиці основних тенденцій сучасного розвитку етнографічного музейництва.

Упродовж останніх двох десятиліть на Півдні України відбувається процес відродження етнографічного музейництва. На цей процес вплинули значні соціально-економічні й політичні зміни в суспільстві. Після проголошення незалежності України 1991 р. докорінних змін зазнала національно-культурна політика. Після повної реабілітації депортованих у 1940-х роках народів почався процес повернення представників цих етнічних груп на місце їхнього довоєнного проживання. У національно-культурному відродженні поліетнічного населення південних областей України чільне місце посів розвиток музейної етнографії.

Відродження етнографічного музейництва в сучасний період відобразилося у зростанні впродовж останніх десятиліть кількості музейних установ. Найбільша кількість музеїв (включаючи філії) на Півдні України розміщена в АР Крим та в Одеській області: 34 та 13 осередків відповідно⁷. У Херсонській та Миколаївській областях – відповідно 6 та 4⁸. Серед них етнографічний напрям спостерігається в діяльності 9 кримських музеїв, 4 музеїв Одещини, Миколаївського та Херсонського краєзнавчих музеїв. Ці статистичні дані інформують лише про державні музеї, що фінансуються з державного бюджету і підпорядковуються Міністерству культури і туризму України. Разом із тим за останнє десятиліття зросла чисельність громадських музеїв, що спеціалізуються на презентації етнокультурної спадщини певної етнічної групи. Новим явищем стало існування при-

ватних етнографічних музеїв, особливо в курортних зонах Півдня України (насамперед в АР Крим), де створено умови для фінансової самостійності музейних установ.

Мережа музеїв етнографічного профілю зростає завдяки відновленню осередків, що існували в 1920-х роках, та створення нових музеїв і відділів музеїв. Наприкінці 1980-х — на початку 2000-х років етнографічний напрям відновлено в Маріупольському краєзнавчому музеї (МКМ), Євпаторійському краєзнавчому музеї (ЄКМ), Центральному музеї Тавриди (ЦМТ, до 2006 р. — Кримський Республіканський краєзнавчий музей, (КРКМ)), Одеському історико-краєзнавчому музеї (ОІКМ), Бахчисарайському державному історико-культурному заповіднику (БДІКЗ). Створені при деяких музеях етнографічні відділи згодом одержали статус філій. Відтворений (березень 1991 р.) етнографічний відділ у КРКМ, у грудні 1992 р. за рішенням Ради Міністрів АР Крим⁹ було перетворено на Кримський етнографічний музей (КЕМ) — філію КРКМ. Розбудову музею здійснювали за концепцією Л. Григор'євої та Ю. Вайсengольц, що базується на визнанні унікальності традиційно-побутової культури всіх етнічних груп півострова. Після проведення музейної реекспозиції в 2006 р. в залах репрезентовано аспекти традиційно-побутової культури вісімнадцяти народів півострова. Сьогодні КЕМ — один із провідних осередків дослідження та популяризації пам'яток традиційної культури поліетнічного населення Кримського півострова, який у своїй діяльності застосовує нові методи музейної політики.

У 1989 р. на правах філії Маріупольського краєзнавчого музею було створено Музей народного побуту мешканців Приазов'я¹⁰, діяльність якого спрямована на дослідження, збирання та популяризацію пам'яток етнокультури українців, росіян, греків, євреїв, німців¹¹.

У напрямку дослідження й зберігання традиційної культури різних етнічних груп відбувається розвиток музейної етнографії Одещини. Співробітниками ОІКМ на основі

уцілілих експонатів довоєнних музеїв та надходжень з історико-етнографічних експедицій створено експозиції “Багатонаціональна Одещина”, “Український орнамент”, “Німці Причорномор'я”¹². Соціально-культурна й наукова вагомість етнографічного напрямку музейного осередку, а також популярність етнографічних виставок серед широких кіл населення актуалізували відтворення у 2006 р. етнографічного музею “Степова Україна” на правах філії ОІКМ. Експозиційні комплекси репрезентують аспекти традиційно-побутової культури українців, росіян, євреїв, молдаван, греків, караїмів, гагаузів, болгар, німців¹³.

Етноцентричні тенденції сучасного суспільства ініціювали створення нових музейних осередків, перед якими поставлено завдання зберегти й представити етнокультурну спадщину певного народу. Показовим із цього погляду є створення й діяльність Республіканського кримськотатарського музею мистецтв (РКТММ), в якому зберігається раритетна кримськотатарська етнографічна колекція. Тривалий час музей існував на громадських засадах. Лише в грудні 1999 р., згідно з Постановою уряду АР Крим, було створено РКТММ. У регіональній пресі неодноразово порушувалося питання про надання кримськотатарському музею приміщення¹⁴, однак музей його не має і дотепер. Незважаючи на це, співробітники РКТММ проводять плідну науково-дослідницьку, збиральну, виставкову роботу, що обумовлено культурними й політичними потребами народу, який зазнав депортації. Приклад музею свідчить про значну роль творчої та наукової національної інтелігенції в етнокультурному відродженні етнічних спільнот в умовах недостатньої підтримки з боку держави. Це є специфічною рисою сучасного етнографічного музейництва Півдня України.

Процес бурхливого розвитку етнографічного музейництва впродовж останніх десятиліть характеризується й тим, що етнографічний напрям посідає провідне місце не тільки в музеях етнографічного профілю. До вивчення, збереження, експонування етнокультурної спадщини населення

регіону залучені також музеї різних профілів: історичні, історико-культурні, художні (переважно музеї декоративно-прикладного мистецтва), музеї комплексного профілю (насамперед — краєзнавчі). Проілюструємо це за допомогою схеми (курсивом із підкресленням позначено види музеїв, яких на сучасному етапі заохочують до збирання, зберігання, вивчення, дослідження та пропагування пам'яток традиційно-побутової культури):

Місце етнографічного музейництва в класифікації музеїв (за критерієм профілю)

Історичні	
загальноісторичні	
археологічні	
воєнно-історичні	
музеї політичної історії	
історико-побутові	
етнографічні	
моноетнічні	поліетнічні

Художні
образотворчого мистецтва
декоративно-прикладного мистецтва
монографічні

Комплексні
музеї-ансамблі
історико-художні
краєзнавчі
етнічні музеї

Етнокультурне відродження поліетнічного населення південних областей України сприяло появі нових видів та типів музеїв у царині етнографічного музейництва. З-поміж музеїв етнографічного профілю пропонуємо виділити *поліетнічні* (комплексно досліджують етнокультуру місцевого населення різного етнічного походження) та *моноетнічні* (спеціалізуються на традиційно-побутовій культурі однієї етнічної групи).

Серед поліетнічних етнографічних музейних осередків — Кримський етнографічний музей (філія ЦМТ), Музей народного побуту мешканців Приазов'я (філія МКМ), Музей “Степова Україна” (філія ОІКМ). Прикладами моноетнічних музеїв є Музей історії і культури кримських татар (філія БДІКЗ, відновлений у 1996 р.), що містить унікальну колекцію предметів кримськотатарської культури; Музей історії та етнографії греків Приазов'я в с. Сартана (одержав статус філії Маріупольського краєзнавчого музею в 1992 р. Музей в Сартані має навіть самостійні фонди)¹⁵ та ін.

Для визначення нових музеїв пропонуємо термін “*етнічні музеї*” (подібні музеї існували

в 1920-х роках, для їхнього визначення використовували поняття “національні музеї”). Це музеї з історії та культури певної етнічної групи, представники якої компактно проживають в даній місцевості. У них етнографічні колекції зберігають та експонують поряд з історичними, художніми, навіть археологічними матеріалами, пам'ятниками мистецтва. Створення таких музеїв пов'язано з конструюванням етнічної ідентичності в представників різних етнічних груп сучасного періоду. Етнічний му-

зей виконує ряд функцій, які закладені в його концепцію національно-культурними діячами: презентація та інтерпретація історії і культури етнічної групи та її ролі в суспільстві. Іноді експозиції таких музеїв відображають намагання етнічної групи довести особливу долю своєї групи (обґрунтування статусу “корінного народу”, або вагомий внесок представників етносу в культуру, економіку і науку краю). Наприклад, в експозиціях Музею історії євреїв Одеси (створений восени 2002 р. єврейським громадським центром “Мігдаль”)¹⁶ і музею історії єврейської громади Миколаївщини при міському товаристві єврейської культури чільне місце займає тема Голокосту¹⁷. Водночас у названих музеях зберігаються етнографічні експонати.

Особливу роль у зберіганні етнокультури відіграють музейні колекції, що відображають культуру кримських караїмів і кримчаків. В експозиції музею кримчацького народу (відкритого влітку 2004 р. при Кримському республіканському культосвітньому товаристві “Киричаклар”) міститься матеріал про видатних діячів, представників кримчацького

народу, про трагічну долю групи під час Другої світової війни, фотографії з історії кримчацького товариства. Унікальне значення має етнографічна колекція музею, що представлена деталями народного костюма, предметами побуту, релігійного культу, зразками страв національної кухні¹⁸. Караїмський етнографічний музей ім. С. І. Кушуль, де зібрано унікальні речі караїмського побуту й релігійного життя, відкрито в Євпаторії на території комплексу караїмських кенас¹⁹.

Пошуки нових форм зберігання та репрезентації етнокультурної спадщини сприяли появі нових різновидів серед музеїв ансамблевого типу. Крім будинків-музеїв, палац-музеїв, засновують етнокультурні етнографічні центри, до складу яких входять музеї. Наприкінці 1990-х — на початку 2000-х років виникають такі центри: Кримськотатарський культурно-етнографічний центр м. Алушти (1998 р., підтриманий Датською радою у справах біженців), Старокримський будинок-музей історії, культури і побуту кримських татар (1999), грецький культурно-етнографічний центр “Карачоль” у с. Чорнопілля Білогірського р-ну (1999 р., підтриманий Кримським центром розвитку туризму за Програмою ТАСИС). Кримськотатарський культурно-етнографічний центр “Коккоз” с. Соколине Бахчисарайського р-ну (2000 р., підтриманий Міжнародним фондом “Відродження” за Програмою “Інтеграція в українське суспільство кримськотатарського народу, вірмен, болгар, греків, німців, що зазнали депортації”).

Створення етнографічних центрів було ініційоване приватними особами та громадськими організаціями, поміж яких найактивніше діє Союз сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Криму. Одна з проблем, що постає на шляху розвитку цих центрів, пов’язана з відсутністю чітко розробленої законодавчої бази й недостатністю державної підтримки цієї галузі²⁰. Ентузіазм фундаторів і працівників етнографічних центрів, бажання зберегти культуру свого народу, прагнення вистояти в нелегких економічних умовах сприяють пошукам нова-

торських форм діяльності центрів, що робить їх привабливими для відвідувачів. Але така проблема, як брак кадрів і консультаційної допомоги з боку фахівців, негативно впливає на стан експозиції, зберігання експонатів (серед яких часто можна бачити унікальні речі).

Розвиток етнографічного музейництва південної України відбувається під впливом діяльності та у співпраці з національно-культурними товариствами (НКТ). Ці товариства допомагають музеям у формуванні етнографічних колекцій, виданні каталогів музейних зібрань. У рамках проведення Днів товариства в музеях організують виставки, присвячені культурі етнічної групи. Такий досвід роботи з НКТ мають Кримський етнографічний музей, Маріупольський краєзнавчий музей, Одеський історико-краєзнавчий музей та ін. При багатьох НКТ існують свої невеликі музеї, які містять і етнографічні колекції. Здебільшого такі музеї створюють члени громади, які не є професійними музейними працівниками. Іноді до побудови експозиції зазначених музеїв члени НКТ звертаються за методичною й консультаційною допомогою до державних музеїв етнографічного профілю.

Треба підкреслити особливу роль науково-дослідницької діяльності музейних осередків Півдня України в галузі регіональної етнології, що зумовлено наявністю “білих плям” внаслідок того, що впродовж 1930—1980-х років проведення етнографічних досліджень у регіоні було неможливим із (ідеологічних) політичних причин та відсутністю в більшості наукових установ регіону (крім Одеси) спеціалізованих кафедр етнології. Тому музеї південних областей України не обмежуються суто музеєзнавчими дослідженнями (розробками наукових концепцій музеїв, дослідженнями в галузі комплектування фондів, опрацюванні музейних колекцій та предметів), а найчастіше стають центрами регіональних етнологічних наукових досліджень, які зосереджені на місцевих особливостях етнічних культур.

Музейна справа у світі набуває нового змісту та нових форм діяльності. Переважна

кількість музеїв вийшла за межі традиційних завдань та функцій, що були притаманні їм тривалий час: комплектування, облік, зберігання, дослідження та популяризація автентичних пам'яток історії, культури, природи. Проте головною функцією музейної установи залишається зберігання та консервація зразків культури для підтримки історичної пам'яті, наприкінці ХХ ст. поступово починає домінувати соціальна функція музею. Цей феномен відображено у Квебекській декларації, прийнятій 1984 р. на Першому міжнародному семінарі "Екомузеї і нова музеологія" ²¹.

Зростання соціальної ролі сучасних музеїв найактуальніше в осередках етнокультурного та етнографічного профілю. Етнографічні музеї в епоху "етнічного буму" не лише стають хоронителями етнічних традицій, але й мають унікальні можливості для трансляції між поколіннями цих традицій, особливо в умовах, коли цю роль перестала відігравати родина. У поліетнічних суспільствах етнографічні музеї сприяють послабленню міжетнічної напруженості. Поширення соціальної місії етнографічних музеїв зумовило створення різних інноваційних програм для роботи з відвідувачами.

Музеями втілюється декілька моделей культурної трансляції традиції в суспільство. По-перше, ця трансляція відбувається за допомогою традиційних музейних засобів, головним чином, шляхом створення нових музейних експозицій і виставок. Однак експозиційна справа в сучасних музеях південного регіону не завжди відповідає новітнім здобуткам у цій галузі: у деяких музеях експозиція побудована за старим колекційним методом, який не дає можливості відобразити семіотичний статус певного експоната; іноді застосовується навіть ілюстративний метод. Ці методи експозиційного будівництва приваблюють до музеїв масових відвідувачів.

В окремих музеях Півдня України застосовують ансамблевий метод експозиційного проектування, коли у створених фрагментах інтер'єрів реконструюють побутову обстановку або створюють мізансцени обрядодій. На сьо-

годні не набув поширення в етнографічних і краєзнавчих музеях образно-сюжетний метод проектування експозиції, в якому особливу роль відіграє драматичний сюжет. Деякі принципи образно-сюжетного методу втілені в експозиції "Мозаїка культур Криму" КЕМ (Сімферополь), яку відкрито 2006 р. У планах музею була передбачена постійно діюча виставка "Древо життя" за образно-сюжетним методом експозиційного проектування, яка репрезентувала б обряди переходу від народження до смерті українського, білоруського та російського населення Криму. Через брак коштів та експозиційної площі ця новаторська ідея поки що не реалізована.

За допомогою другої моделі музейні працівники не тільки ознайомлюють відвідувачів з етнокультурою, але й намагаються зберегти "живим" той чи інший аспект традиційно-побутової культури. Такі музеї на Барселонській музеологічній конференції (2001) були названі "живими". Це так звані музейні осередки, які "беруть активну участь у передачі культурних, національних або конфесійних традицій, не тільки збираючи й зберігаючи артефакти культури, а й зберігаючи живим ремесло, уміння, традицію" ²². Формами втілення принципів "живих музеїв" вважаємо проведення музейними осередками ярмарків, на яких представлені вироби народних майстрів, також тут можна побачити процес виготовлення певних предметів і бути учасником деяких виробничих процесів, фольклорно-етнографічних вечорів і свят.

Нові можливості перед музеями відкриваються завдяки комп'ютерним технологіям. Комп'ютеризація музеїв дозволяє створити єдину багатокористувальницьку музейну систему із центральною базою даних, завдяки чому можна створювати електронні каталоги, оптимізувати ведення музейної документації та фондів. Фахівці розробили спеціальні музейні інформаційні системи, наприклад, "КАМИС" ²³.

За висловленням О. Лебедева, сьогодні найвагомим фактором, що визначає суспільну значимість музеїв, стає "обличчя му-

зею, що звернене у відкритий інформаційний простір”²⁴. Останнім часом зростає кількість музейних представництв в Інтернеті — веб-сайтів. За даними порталу “Музейний простір України”, своє представництво в Інтернеті мають 11 одеських музеїв, 9 кримських і лише по одному музею Херсонської та Миколаївської областей¹⁵. Хоча більшість цих сайтів виконана не за законами музейного проектування, а є своєрідною електронною версією коротких музейних путівників, постійне зростання їх кількості свідчить про поступове проникнення нових технологій у музейну діяльність.

За останні роки стала помітною тенденція консолідації зусиль музейної спільноти для вивчення й вирішення проблем розвитку музейної справи в Україні, розробки дій, які б сприяли піднесенню музейної галузі держави. Важливим кроком на цьому шляху стало створення (березень 2006 р.) і діяльність громадської організації “Український центр розвитку музейної справи” (далі — УЦРМС). Інформаційним проривом УЦРМС є створення сайту “Музейний простір України” — своєрідного довідника з різних питань музейної справи як для фахівців, так і для широкого кола читачів.

Неабияке значення мають музейні фестивалі та конкурси, організовані останнім часом в Україні УЦРМС за підтримки Благодійного фонду “Україна—3000”. Другий Всеукраїнський музейний фестиваль “Музей у політнічному світі”, що відбувся у вересні 2008 р., показав низку серйозних проблем у музейній галузі та сприяв розвитку етнографічного музейництва.

Відновлення музейних осередків, що існували або були започатковані в 1920-х роках,

а також створення нових, які спрямовані на збереження етнокультурних пам'яток поліетнічного населення краю, є закономірним явищем сучасного музейного простору України. На відміну від 1920—1930-х років, провідні центри музейної етнографії південного регіону зосереджені на музейному вивченні та експонуванні традиційно-побутової культури не лише національних меншин, але й більшості населення краю.

Як і в період розквіту етнографічного музейництва Півдня України в 1920-х — на початку 1930-х років, сучасні музеї проводять плідну наукову-дослідницьку роботу в галузі регіональної етнографії. Одним із головних завдань музейних осередків у сучасний період відродження етнографічного музейництва стало формування етнографічного колекційного фонду (повернення зі спецфондів та введення до наукового обігу експонатів, що висвітлюють аспекти традиційно-побутової культури депортованих сталінізмом етнічних груп; системний збір предметів етнокультури шляхом організації пошукових експедицій; наукове вивчення та каталогізація експонатури етнографічних фондів музеїв).

Водночас новим явищем стало виникнення нових видів та типів музеїв, зростання їх соціальної місії, пошуки новаторських форм музейної комунікації, застосування в музейній діяльності нових технологій. Незважаючи на недостатню підтримку з боку державних органів влади, застаріле законодавство в музейній справі, сучасне етнографічне музейництво південних областей України, завдяки зусиллям громадськості, переживає період активного розвитку та пошуку нових форм діяльності.

¹ Закон України “Про музеї та музейну справу” (№ 249 від 29.06.1995) / Сайт НаУ. Законодавство України. — <http://zakon.nau.ua>.

² Основы музееведения: Учебное пособие / Отв. ред. Э. А. Шулёпова. — М., 2005; Юреньева Т. Музееведение. — М., 2006.

³ Вайдакер Ф. Загальна музеологія / Перекл. з нім. В. Лозинський, О. Лянґ, Х. Назаркевич. — Л., 2005.

⁴ Российская музейная энциклопедия. — М., 2005; Российская музейная энциклопедия: В 2 т. — М., 2001. — Т. 1.

⁵ Маньковська Р. Розвиток сучасного музейництва в Україні // Музейна справа та музейна політика в Україні ХХ ст.— К., 2004. — С. 21–26.

⁶ Скрипник Г. Українське етнографічне музейництво (20-ті — 90-ті роки ХХ ст.). — К., 1998.

⁷ Музеи Крыма // Культурно-этнографический туризм в Крыму. Справочное научно-методическое пособие. — Симф., 2004. — С. 273–276; Сайт Головного управління статистики в Одеській області. — <http://odessastat.od.ukrtelecom.ua>⁸ Сайт Головного управління статистики в Херсонській

області. – <http://stat.ks.ua/content/view/185/240/>;
Загальні відомості про розвиток галузі в області // Сайт Миколаївської обласної державної адміністрації. – <http://www.oga.mk.ua/>

⁹ Филиал КРКМ – Крымский этнографический музей / Крымское республиканское учреждение “Центральный музей Тавриды” / Сайт Министерства культуры АРК. – <http://www.mincult.crimea-portal.gov.ua/rus/index>.

¹⁰ Маріупольські греки. Скарби народної культури. Огляд грецької етнографічної колекції Маріупольського краєзнавчого музею. – Маріуполь, 2005. – С. 4.

¹¹ *Тыркалова Н., Чаплинская О.* Музей народного быта. Путеводитель. – Мариуполь, 2003.

¹² Одеський історико-краєзнавчий музей // Музеї України. – 2006. – № 1. – С. 16.

¹³ *Иваница И.* История одного путешествия во времени // Юг. Независимая газета. – 2007. – 28 марта.

¹⁴ *Каримова Г.* Сколько стоят руины? // Авдет. – 1996. – 25 ноября. – С. 4; *Алиев Н.* Трудные будни музея // Авдет. – 1998. – 15 июля.

¹⁵ Маріупольські греки. Скарби народної культури...

¹⁶ *Рашковецкий М.* Тема Холокоста в музее истории

евреев Одессы // История Холокоста в Одесском регионе. – О., 2006. – С. 117.

¹⁷ Рада національних товариств Миколаївської області. – Б/м, б/д. – С. 15.

¹⁸ *Бакши Н.* Единственный в мире (О музее крымчакского народа) // Кърымчаклар. Альманах № 1. – Симф., 2005. – С. 46.

¹⁹ *Иванова Е.* Караимы // Боспор. – 2008. – 3 апр.

²⁰ *Смирнов О.* Опыт поддержки культурно-этнографических центров в Крыму и развитие этнокультурного туризма // Культурно-этнографический туризм в Крыму. – Симф., 2004. – С. 22.

²¹ Квебекская декларация: основные принципы новой музеологии // Museum. – 1985. – № 148. – С. 21.

²² Основы музеологии. – М., 2005. – С. 205.

²³ *Наседкин К.* Компьютеризация российских музеев: от простого к сложному // Музей и новые технологии. На пути к музею XXI века. – М., 1999. – С. 89–95.

²⁴ *Лебедев А.* Музейные представительства в ИНТЕР-НЕТ. Российский и зарубежный опыт // Музей и новые технологии. На пути к музею XXI века. – М., 1999 – С. 73.

²⁵ Сайти музеїв України / Музейний простір України. – <http://prostir.museum/sites/ua>

In the article the tendencies in development of current ethnographical museum art are covered. To illustrate those, the author provides as the examples the activities of museums in the southern Ukraine. The author pays considerable attention to innovative methods in activities of the present-day museums, shows the role played by the museums in the process of ethno-cultural renaissance of the poly-ethnic population of the region.